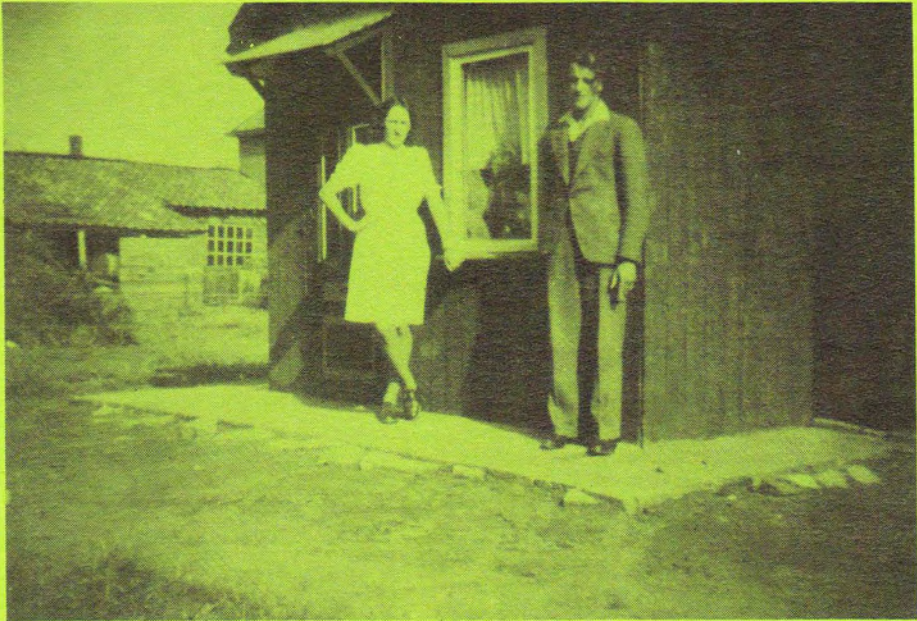

11 OKT. 1994 / 1040

ROSMALLA

In dit nummer o.a.:

- Honderd

- Over dood en begrafenis
rond 1930

- Anna-twee

Jaargang 4
Nummer 3
September 1994

COLOFON

Rosmalla (ISSN 0925-2894) is een uitgave van de Heemkundekring Rosmalen en verschijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie:
Mari van de Ven
Harry Coppens

Redactieadres:
Stationstraat 8
5241 EE Rosmalen
tel. 04192-18349

Leden en donateurs ontvangen *Rosmalla*. Donateurs betalen minimaal f 25,- per jaar. Abonnees (voor minimaal één jaar) betalen f 25,- per jaar (postabonnees f 35,- per jaar), over te maken op het bankrekeningnr. van de Heemkundekring, onder vermelding van: "abonement Rosmalla".

Bankrekeningnr.: 18.45.43.444 (Rabobank Rosmalen, postgiro van de bank: 1099372) ten name van Heemkundekring Rosmalen, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen.

De meeste oude nummers van *Rosmalla* en *Rosmalla Extra* zijn nog verkrijgbaar op het redactieadres.

Bestuur:

Th. Derksen, voorzitter, Weidestraat 15, 5241 CA Rosmalen. Tel. 04192-12591

A.J. van de Ven, 1e secretaris, M. Nijhoffstraat 8, 5242 CV Rosmalen. Tel. 04192-14094

J.W. Westerlaken, 2e secretaris en contactpersoon, Venstraat 53, 5241 CD Rosmalen, Tel. 04192-13562

Sj. Hoedemakers-van der Sluis, penningmeester, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen. Tel. 04192-17366

H. de Werd, archief, Hintham 127, 5246 AE, Tel. 073-415914

Copyright © 1994 Heemkundekring Rosmalen.

Zonder toestemming van redactie en / of bestuur mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud der ondertekende artikelen. Aan deze artikelen zal ook nooit iets veranderd worden zonder overleg met de auteur(s). Foto's en andere illustraties worden te allen tijde teruggezonden; teksten op verzoek.

Kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 1 november 1994.

Bij de voorplaat: Kien van Rosmalen, alias Kien de Weuw, en zijn echtgenote Martha Pennings (Marth den Dekker) voor hun woning aan de toenmalige Nonnenpad, nu Van Meeuwenstraat, op de grond van bakker Gret de Werd. Links de schuren van Gret de Werd.

IN MEMORIAM FRANS JANSSEN

Met grote verslagenheid hebben wij kennis genomen van het overlijden op 14 juli jl. van ons medelid Frans Janssen. Frans is 65 jaar geworden. Ofschoon hij al enkele jaren tobde met zijn gezondheid, is zijn heengaan voor ons toch nog vrij onverwachts gekomen. Als eerbetoon aan Frans wil ik op deze plaats in het kort zijn verdiensten voor onze Heemkundekring memoreren.

Toen op 18 oktober 1988 de Heemkundekring Nuwelant te Nuland een informatieavond organiseerde voor een aantal Rosmalenaren om te bezien of er in de gemeente Rosmalen belangstelling zou bestaan voor een eigen heemkundekring, was daarbij ook Frans Janssen aanwezig. Toen die avond besloten werd een initiatiefcomité op te richten om dit voornemen gestalte te geven, heeft hij zich met het enthousiasme dat hem zo kenmerkte, opgeworpen als coördinator. Hij zag het helemaal zitten.

In de oprichtingsbijeenkomst van 12 januari 1989, die door Frans werd voorbereid en geleid, stelde hij zich kandidaat voor de functie van secretaris, hetgeen met algehele instemming van de 31 aanwezigen werd begroet.

Frans is dus een van de hoekstenen geweest bij de oprichting van onze heemkundekring. Met veel inzet en geestdrift heeft hij, o.a. door zijn secretariaatswerk, onze vereniging mee opgestart, uitgebouwd en er mede inhoud aangegeven. Hij voelde zich er met hart en ziel bij betrokken. Behalve een uitstekend secretaris was hij ook een aimabel en blijmoedig mens met gevoel voor humor, een mens met wie het goed en plezierig werken was. Het was dan ook een domper dat hij in 1990 om gezondheidsredenen zijn functie van secretaris moest opgeven. Ondanks de handicap die de ziekte met zich mee bracht, bleef hij opgeruimd en met belangstelling onze bijeenkomsten bezoeken en het werk van onze kring volgen.

Wij hebben in Frans niet alleen een belangrijke pionier van onze vereniging, maar ook een goede vriend verloren, die bij ieder van ons die hem kende, grote waardering genoot. Wij zijn hem daarom grote dank verschuldigd voor het vele werk, de ondervonden steun en zijn bijzondere vriendschap.

Evenals zijn vrouw Ans en zijn kinderen, die wij veel kracht en sterker toewensen om dit verlies te dragen, zullen ook wij hem erg missen. Wij bewaren een in alle opzichten fijne herinnering aan de eerste secretaris van onze heemkundekring, Frans Janssen.

De voorzitter van de Heemkundekring Rosmalen, Th.G.J.M. Derksen.

VAN DE REDACTIE

Als U deze Rosmalla, door omstandigheden helaas iets later dan U van ons gewend bent, ontvangt, is de redactie reeds druk bezig met het samenstellen van de extra-dikke Rosmalla Extra deel 4. Hierin zullen vele artikelen gepubliceerd worden over de oorlog in Rosmalen. Er wordt / is nog meer over Rosmalen gepubliceerd, maar daarvoor verwijzen wij U naar het artikel *Boeken* van Henk de Werd, op bladzijde 6.

In de laatste Rosmalla is een fout geslopen. Op bladzijde 21 staat in de toelichting bij de bovenste foto "...Janny, die getrouwd *was* met Gert-Jan Westerlaken." Dit moet zijn: Janny, die getrouwd *is* met Gert-Jan Westerlaken." Onze excuses hiervoor.

Geen kopij!

Het wordt stilaan een cliché, maar toch willen we weer een oproep doen artikelen in te zenden voor de volgende Rosmalla's. We hopen dat het feit dat we slechts artikelen van onze vaste auteurs hebben, deze keer te wijten is aan de vakantie, en dat we bij de volgende Rosmalla weer eens kunnen bogen op artikelen van anderen dan van onze vaste auteurs. Vergeet U namelijk niet dat het voor hen een zeer zware opgave is om iedere keer weer artikelen te *moeten* schrijven voor de Rosmalla, in de wetenschap dat de Rosmalla anders niet vol te krijgen is!

De redactie van Rosmalla, Harry Coppens en Mari van de Ven.

LOTERIJVERENIGING HOOP DOET LEVEN 2

Henk de Werd

Een slechte opkomst op de laatste vergaderingen van de Rosmalense loterijvereniging was het slot van mijn eerste artikel over deze "club", waarvan een vergaderingenboek boven water is gekomen, waar onze Heemkundevereniging beslag op heeft weten te leggen.

Op 14 juni 1942 was er weer een grote vergadering. Op die vergadering nam de toenmalige voorzitter, de heer L. van Grinsven, afscheid "wegens zijn hoog bejaarden leeftijd". Nadat hem voor zijn verdiensten een enkel woord van dank was gezegd, vooral omdat hij, ondanks zijn gezegende leeftijd, nog altijd zo trouw zelfs met alle weersgesteldheden steeds de vergaderingen bezocht, nam de heer van Grinsven het voorstel van de vergadering zeer ter harte om als ere-president zijn lidmaatschap aan de vereniging te behouden. Een nieuwe president en enkele bestuursleden moesten nu gekozen worden.

Links op de foto: Tinus van de Ven, secretaris van de loerijvereniging. Rechts zijn vrouw Johanna v.d. Hanenberg. In het midden Bert van Ieperen. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

Onder: Een gedeelte uit het boek (zie ook deel 1 over de loterijvereniging in het vorige nummer van Rosmalla. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

Hierna kwam aan de orde om over te gaan tot stemmen voor het keuzen van een Nieuwen President en bestuursleden waarbij het gevolg der stemmen den uitslag met zielegraaf dat tot President: werd gekozen den heer Nie van Rimp tot vice " " " " - Th. K. Lembermont
 " 1^e Commissaris " " " - Lambert Coppens.
 " 2^e " " " " - Antoon van Herpen
 De nieuw gekozen Bestuursleden hebben hun bestuursfunctie aangenomen waarbij hun elkenzins werd toegevoegd een goede verstandhouding in de vereeniging zoveel mogelijk te bewerkstelligen en den groei en bloei der schitterende vereeniging op de hoogte te bevoorstellen.

Loosdrechtse Vereniging "Hoop door de Heer" te Rosmalen

*Stort de Heer 1943 in leden van
Heer F. van de Ven de Heer
te Rosmalen 1944 van leden*

*Van Contributie betaald
Op 25 Juli 1943.
Nog te betalen als volgt!
Contributie is f 0.40 per week.*

to Eindlijst:	1 August 8 August 15 August		
22 ..	29 ..	= 5 week	= f 0.50
5 Sept 12 Sept 19 Sept			
26 ..		= 4 week	= 0.40
3 October 10 October 17 October 24 October			
31 ..		= 5 week	= 0.50
7 November 14 November 21 November			
28 ..		= 4 week	= 0.40
5 December 12 December 19 December			
26 ..		= 4 week	= 0.40
1944 2 Januari 9 Januari 16 Januari			
28 ..		= 5 week	= 0.50
6 Februari 13 Februari 20 Februari			
27 ..		= 4 week	= 0.40
5 Maart 12 Maart 19 Maart 26 Maart			
		= 4 week	= 0.40
<i>Volstaar</i>			
		Totaal = f 5.50	

uit archief van de Heemkundekring Rosmalen
Coll. Heemkundekring Rosmalen.

"Tot President werd gekozen den Heer Nic. van Liempt. Tot vice President werd gekozen den heer Th. L. Lambermont. Tot eerste Commissaris werd gekozen den heer Lambert Coppens. Tot tweede Commissaris werd gekozen den heer Antoon van Herpen. De nieuw gekozen bestuursleden hebben hun bestuursfunctie aangenomen, waarbij hun eveneens werd toegewenscht een goede verstandhouding in de vereeniging zoveel mogelijk te bewerken en den groei en bloei dezer schitterende vereeniging op hooger pijl te bevorderen. Er is dan ook geen twijfel of de bestuursleden zullen hun best doen om aan de belangen der vereeniging hun steun te verleen..."

Op 26 juli 1943 was er een bestuursvergadering, "omdat de vereeniging in dezen oorlogstijd geen algemeene ledenvergaderingen mag houden. Dien tengevolge blijft dan toch het bestuur op de hoogte met den algemeenen toestand van de belangen der vereeniging". Op deze bestuursbijeenkomst wordt dan vermeld, dat Martinus van Drunen op 9 augustus 1942 zijn lidmaatschap heeft opgezegd "wegens zijn persoonlijke aangelegenheid, waarbij het hem niet gelegen kwam om de vergaderingen te kunnen bijwonen". De secretaris krijgt de opdracht een ledenlijst samen te stellen. Bovendien moet er gewerkt worden aan een nieuw reglement. Op 31 oktober 1943 wordt het 40-jarig jubileum gevierd. "Het was op Zondag 31 October 1943 alwaar in onze Parochiekerk de Hoogmis werd opgedragen voor de overledene leden. Na de Hoogmis gaf de vereeniging een kleine tractatie, waarvoor alle leden, zoowel voor de Hoogmis als voor de tractatie, schriftelijk waren uitgenodigd. De opkomst was bevredigend. De leden welke niet aanwezig waren op de tractatie zullen waarschijnlijk om bijzondere redenen hieraan wel geen deel hebben kunnen nemen. Op de tractatiemiddag nam de secretaris het woord om bij deze gelegenheid allereerst in het kort een woord van groote waardering te mogen spreken aan den Heer L. van Grinsven, die ruim 37 jaren lang als President aan het hoofd van deze vereeniging zijn functie heeft vervuld. Vooral daar hij in al die jaren veel heeft meegemaakt, dat de vereeniging in het bijzonder heeft doen treffen. Aan hem bijzonder een woord van dank en Hulde voor zijn grooten

Bid voor de Ziel van Zaliger
MARTINUS FRANCISCUS VAN DE VEN
veeduenaar van

Johanna van den Hauenberg
geboren te Rosmalen, 17 mei 1882 en aldaar overleden,
voorman van het B. Olieel op 27 april 1957.

Zalig de man, die de Heer vreest en zijn geboden onderhoudt, op de kwade dag zal Hij hem bevrijden.

God's raadsbesluiten zijn ondoordringelijk en het past ons het hoofd te buigen voor Zijn heilige wil. In alle kalmte en rust en stil als de nacht, waarin Hij hem tot zich nam, maakte hij de beslissende overgang van de tijd naar de eeuwigheid. Kalm, zoals alleen iemand, die zuiver staat tegenover God, kan heengaan, omdat hij weet, dat hij naar een beter leven overgaat. Want hij vertroude op zijn God.

Een strijd is het leven van de mens op aarde. Hij heeft de goede strijd gestreden, zijn loopbaan voleind, het geloof bewaard; voor de rest is hem weggelegd de kroon der gerechtigheid, die God hem zal geven.

Mijn geliefden, familie en vrienden, ik beneel u mijn ziel en zaligheid aan; gedenkt mij in uw gebeden.

Heer, geef hem de eeuwige rust en het eeuwige licht verlichte hem.

Coll. Heemkundekring Rosmalen.

functie te kunnen blijven vervullen. Met nog eenige woorden van dank aan de verdere bestuursleden voor hun goeden geest van samenwerking te hebben toegesproken, nam den Heer Theo Lambermont het woord. De Heer Lambermont als vice President der vereeniging sprak nog eenige woorden van toepassing vooral bedoeld op de leden in het algemeen en den oorspronkelijken toestand, waardoor deze vereeniging al 40 jaar heeft bestaan. Vooral legde hij er den nadruk op, dat er zeker toch altijd een goede leiding van het bestuur is uitgegaan om de vereeniging tot stand te houden en bovendien, dat de leden onderling ook eveneens door hun goeden geest hieraan veel tot steun met hun bestuur hebben bijgedragen. Hij zeide o.m. verder, dat de loterij-vereeniging wel een groot voorbeeld was voor alle andere vereenigingen in deze gemeente en dat dan daarom het 40 jaar bestaan wat we in deze tijdsomstandigheden zoo beknopt moeten vieren ook na den oorlog zoo mogelijk wel eens op een royalere meest feestvierende wijze mag worden herdacht. De Heer Lambermont hoopte dan ook, dat het bestuur met de leden in denzelfden vorm van eensgezindheid moge blijven voortbestaan, opdat spoedig betere tijden mogen aanbreken, waarop de belangen der vereeniging en voor de leden in het bijzonder tot een gelukkige uitkomst mogen geworden. Hierna sprak hij nog een enkel woord tot functioneerende bestuursleden voor al het geen zij hebben volbracht voor de belangen dezer vereeniging. De President dankte hierna voor de loffelijke woorden toegesproken, waarop alle aanwezige leden nog een gezellig samenzijn met elkander

eenvoud en diep doeltreffend karakter, waarmede hij zijn grooten invloed op iedere vergadering aan de leden kon geven. Zijn trouwe opkomst naar de vergaderingen bewees voldoende zijn belangen voor de vereeniging te toonen. Uit naam van alle leden zij het hem dan van harte gegund, dat God hem nog vele gezonde jaren moge schenken om als Eerelid van onze vereeniging te blijven voortleven. Daarna werd het woord gericht aan den President den Heer Nicolaas van Liempt, die de plaats van zijn voorganger met alle sepathie (hij bedoelt hier waarschijnlijk sympathie, HdW) en volharding heeft ingenomen. De vereeniging stelt het ten zeersten op prijs dat de President eveneens met groot belangen de vereeniging steunt. Moge hij nog vele jaren in de gelegenheid zijn om als hoofd van deze vereeniging zijn

doorbrachten, waarmede deze herdenking rondom 2 uur in den namiddag was geëindigd". Het laatste verslag in dit fraaie boek dateert van 15 maart 1944. Van de 26 leden waren er slechts 11 op komen dagen. Een teleurstelling! Er blijkt een batig saldo van f 98,46 in de kas te zijn. "Er werd besloten om bij Het Officieel plan der 495ste Staatsloterij daarvan aan te koopen 4 kwart loten = f 80,- en twee tiende loten is f 16,- en daarmede in die loterij welke begon op 3 en 5 April 1944 en eindigt op 24 Juni 1944 met deze loten mee te spelen, waarvoor het bedrag werd uitgegeven van f 96,-".

Verdere gegevens over de loterijvereniging ontbreken. Of zij nog lang bestaan heeft? Misschien dat een van de lezers nog wat informatie kan verschaffen. Tinus v.d. Ven overleed op 27 april 1957.

BOEKEN

Henk de Werd

Het gaat goed op het terrein van de Rosmalense publicaties.

Een bijzonder dikke *Rosmalla Extra*, handelend over het oorlogsgebeuren in onze

Voetbalclub Juliana in Hintham. Van links naar rechts ziet men Rien Voets, Theo Heijmans en Frans Kappen. Op de achtergrond de woning van Theo v.d. Zandt aan de Rechtse Dijk in Hintham. Coll. Henk de Werd.

gemeente, zal in oktober, bij de bevrijdingstentoonstelling waar Jan Hessels op dit moment als "kartrekker" hard aan werkt, worden gepresenteerd. Het belooft andermaal een boeiend stukje Rosmalense geschiedenis te worden, door leden van onze Heemkundekring op papier gezet.

Het gezin van Gretje en Anneke Verhallen. Bovenaan v.l.n.r.: Tonny, Riek, Gera en Jeanne. In het midden v.l.n.r.: Gretje Verhallen zelf, Dini, José, Liesbeth, Anneke Verhallen, Maria en Annie. Voorop Truus en Henriëtte. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

Ad Hermens, wonende in Geldrop, maar in hart en nieren als oud-Rosmalenaar lid van onze kring, brengt eveneens zijn "oorlogsboek" - Rosmalen in de vuurlinie - uit. Ad heeft er ontelbare uren werk in gestoken en wij zijn blij, dat we hem o.a. met foto's uit ons eigen heemkunde-archief van dienst hebben kunnen zijn. Overigens heeft, op verzoek van Ad, ook ondergetekende een aardige hoeveelheid fotomateriaal uit zijn archief gelicht. Een perfecte samenwerking dus tussen Heemkundekring en Ad en tussen de leden onderling.

Driek van Grette is een begrip geworden binnen Rosmalen. Al zo'n vier jaar lang genieten de lezers uit het verspreidingsgebied van De Molen van deze dialectcolumn. "Waarom geef je deze stukjes niet uit in de vorm van een boek?", moest de columnist nog al eens horen, zelfs uit de mond van mensen, die de "Driek van Grettes" zelf uitknippen en inplakken. In nauw overleg met Driek van Grette uiteraard heeft onze archivaris Henk de Werd - in samenwerking met de

Heemkundekring Rosmalen - een 50-tal van deze dialect-stukjes uitgezocht, rijk geïllustreerd met Rosmalens fotomateriaal en voor publicatie in boekvorm geschikt gemaakt. Van Geyt-Productions uit Hulst geeft het geheel uit in 2 delen in de serie *1001 mensen*, met als ondertitel: "Driek van Grette en Rusmolle, samengesteld door Henk de Werd in samenwerking met de Heemkundekring Rosmalen". Een schitterende promotie van onze kring. De hele verkoop en alles wat daarmee samenhangt, ligt bij de uitgever, vanzelfsprekend in goed overleg met Driek van Grette en Henk de Werd, die op zijn beurt de Heemkundekring daar weer bij betreft. Informatie over deze uitgave hebt U al in de bus gehad of zult U binnenkort ontvangen.

De noodwoningen in de Deken Fritsenstraat in Rosmalen. Jaren en jaren woonden Gretje en Anneke Verhallen met hun kroost in een van deze huizen. De foto, in de zestiger jaren gemaakt door Henk de Werd, zit in zijn collectie.

VOOR U GEHOORD 2

Harry Coppens

In de loop van enkele jaren heb ik wat uitdrukkingen verzameld van Rosmalense mensen, zoals die tijdens gesprekken werden geuit. Om de uitdrukkingen goed tot hun recht te laten komen zal ik proberen om het verhaaltje waarin het gebruikt werd, zo

goed mogelijk weer te geven. Immers, woorden en uitdrukkingen komen pas goed tot hun recht als je ze bekijkt in hun context.

- Vroeger was er een tramlijn langs de Berlicumseweg richting Veghel. Boer Jansen moest naar Veghel voor kunstmest. Met paard en kar vertrok hij met zijn zoon richting Veghel. Omdat het paard bang was voor de tram, hoopten ze hem niet tegen te komen. Nog maar net op de Berlicumseweg aangekomen hoorden ze hem al in de verte aankomen. Zijn zoon pakte het schichtige paard bij de kop en boer Jansen ging naast de kar lopen. Omdat de machinist, toen hij vlakbij was gekomen, expres het vuur nog even opstookte, zodat vuur, gloed en wasem de lucht inschoten, kon zijn zoon maar met moeite het paard in toom houden. Helaas kreeg de boer zelf het een en ander. Toen de zoon dat zag, zei hij: *Het is mar goewd dè 't op ouwe kop is gevallen. 't Hà mar 'ns op 't perd moete vallen.*

- Op bezoek bij een kennis van me, viel mijn oog op de volgende spreuk:
*Als 't geluk uw huis behoort
spreekt dan stil en sluit de poort.*

- Gret van Kobussen werkte op de waterleiding. En toen iemand hem vroeg wat hij daar deed, antwoordde hij: *Waotter op unnne hoop schaarzen.*

- Evert en zijn zoon waren een paard aan het tuigen. Dit was niet altijd even gemakkelijk. Ze hadden al een stukje geëgd en geploegd met het paard en hadden dus geen problemen meer met het inspannen en trekken van de erd- en hoogkar. Nu werden vroeger varkens die bruustig waren, dikwijls met de hoogkar naar de beer gebracht. Men plaatste dan twee schotten, een veurbeurd en een endbeurd. Met de twee zijbeurden erbij had men dan een hok. Zo'n varken ging soms nogal eens te keer als het eenmaal op de kar was. Het paard en vooral een jong paard zou daar wel eens danig van kunnen schrikken en misschien wel op hol kunnen slaan. Daarom wilden ze het jonge paard even testen. Daartoe kroop de vader op de kar en moest wat herrie maken en varkensgeluiden nadoen. En toen zei de zoon: *Vodder slao nou 's mè oewe kop tegen het endbeurd en knoef 'ns ene keer, dan zal ik kèkke of het perd bang wordt.*

- Toen lijkbiddeers op de Kruisstraat bij de overburen kwamen zeggen dat hun buurman die nacht gestorven was, zei de vrouw: *Ik wies wel detter wè nets kwam vandaag. 't Vuur spauwde zo.*

- Het was een strenge winter. Marinus van Erp (de Koek) kwam met verstijfde handen bij d'n Blom om geknipt te worden. 't *Is kouw buiten, M'rienus*, zei d'n Blom. Nog in zijn handen wrijvend zei M'rienus: *M'n hendjes vraogen naor wentjes.*

- Was er in de buurt iemand gestorven, dan was dat het gesprek van de dag. Toch zei men in verband hiermee: *Een mirakel duurt niej langer dan drie daag.* Wat dan zoveel betekent als: na drie dagen verstomt het langzaam en gaat alles weer op de oude voet verder.

- En wat denkt je van het volgende:

De waarheid kunde twee keer achter elkaar vertellen zonder te liegen. Een leugen niet.

- In Den Bosch sprak men van:

*De grote kerk is deur 't Krullartstraotje*¹ (een zware bevalling).

Praot mar tegen m'n kont, menne kop is ziek (klets maar door, ik luister toch niet).

Een Scheet in een netje (het stelt niks voor).

Hij is me' ginne riek te voeieren (er valt met hem niet te praten).

- Er zijn zoveel kleine mensen met een air en geen gevoel. Ze hebben zelf niet in de gaten dat ze steeds keihard vallen op hun eigen domme smoel.

- Een paar mannen hadden het over een arme man uit de buurt. Een van hen zei toen: *over den dieje hoefde oew eige gin zurgen te maken. Diej krègt genog*. Een oudere vrouw die dat toevallig hoorde, zei: *Er gaon veul gegevens in unne zak*.

- *Wie van zijn herinneringen geniet, leeft tweemaal*.

- *Hij stù goewd aon de steel*. Letterlijk betekent dit dat hij goed met de schop (spade) overweg kan. In het algemeen: hij kent zijn vak.

- Vroeger was er geen Ziekenfonds. Men ging niet gauw naar de dokter, vanwege het geld. Van een huisdokter uit Empel is bekend dat hij vond dat men om dat geld geen risico mocht nemen. Want zei hij: *Ik scheer mijn schaapjes navenant ze wol hebben*.

- *Na 6 januari kunde al zien dè de daag beginnen te lengen*, zegt de een. En de ander zegt: *Mar toch niej meer dan 'ne haonetreej*. In "Onder ons gezegd in Brabant" spreekt Martien Goossens over *unnen haoneschreij*. Dit betekent volgens hem: 1. binnen korte tijd, afstand 2. (fig.) bepaalde tijdsduur. *Mé Driekunningel/Maria Lichtmis lenge de daag unne haoneschreij*. In tijdsduur is dit ongeveer 5 minuten, de tijd die nodig is om de afstand te lopen waar men onder normale omstandigheden de haan nog kan horen kraaien. In de Brabantse Spreukenkalender van 1991 stond de volgende *aauw Brabantse Volksspreuk*: "*Mé Driekunninge lenge de daag 'nen haoneschreej*. In de Brabantse Spreukenkalender van 1994 staat: "*Nao Driekunnunge lenge de lèi 'nen haoneschreei*." Een prachtige variant, *dè's zeker. Allenig wisse wij nie wè we mé die leei an moesse. Wè betekende leei?*". Arie Roozendaal hielp ons uit de droom "*Hulliej vodder hà verteld, dè dè de leei waren op het kerkdak en dè de schadoew daarvan nô Driekunnunge alle daag een bietje langer worde*". "*Of het waor is, wete we nie, mar 't is wel skòn gevonden*".

- Een klein gedichtje dat ik toevallig las, tot slot:

Als je echt van iemand houdt
iemand alles toevertrouwt
een die echt weet wie je bent
ook je zwakke plekken kent

die je bijstaat en vergeeft
een die "naast" en "in" je leeft
dan voel je pas wat leven is
en dat liefde geven is.

¹ Een smalle zijstraat van de Kerkstraat.

KINDERLIEDJES EN -VERSIJES 4

Harry Coppens

25.

Visserman van buiten,
Wat heb je in je net?
Twee hommers en twee kuiters,
Zo sappig en zo vet.
Doe ze in een ketel
Braad ze in de pan,
Leg ze op een schotel
En je smult ervan.

26. KATJE

Er was eens een katje
Dat zei tot de muis
Zeg eens klein ding
Is jouw moeder niet thuis
Welnee, zei het muisje
Mijn moeder is uit
Die is naar de keuken
Daar haalt ze beschuit
Da's braaf van je moeder
Maar nu ik verzin
De deur is gesloten
Hoe komt zij daarin
Kijk door dat gaatje
Daar kruipt moeder door
Ik mag het niet verklappen
Vertel het niet hoor
Ga zoet naar je nestje
Je zit op de tocht
Je krijgt koude voetjes
De vloer is zo vocht
En weet wat er toen is gebeurd
En waarom de babbelkous treurt
De poes heeft de moeder
Bij het gaatje gesnapt
Dat komt ervan
Als je de geheimen verklapt.

27. DE VERKEERSAGENT

Midden in de allerdrukste straat
heel bedaard en rustig hij daar staat.
Om z'n éne hand een gestreepte band
zijn ogen draaien rond naar alle kant
auto's, karren, fietsen rijden af en aan
en je weet niet hoe je er levend door zult gaan.
Met een flink besluit kijkt-ie even uit.
Ineens daar laat-ie alles doodstil staan.

Refrein:

Zó-Zó-Zó!

'n Verkeersagent is een leuke vent;

Zó-Zó-Zó!

'n Verkeersagent doet zó.

Nooit vertrekt-ie een spier van zijn gezicht
en zijn taak is moeilijk, lang niet licht.
Maar die kalme man trekt zich nooit wat an
wat er ook met hem op straat gebeuren kan.
Z'n bevelen geeft-ie in zijn eigen taal
zonder spreken doet-ie ons een heel verhaal,
Z'n hand, die zegt: blijf staan!
Z'n duim, die brult: rijdt aan!
Z'n hoofd, dat roept: hé, deze kant op gaan!

Refrein.

O, verkeersagent, gij koning van de straat,
in uw hand elk kind en mens zijn leven laat.
Zonder u, da's waar, scheelt 't soms 'n haar
of de hele straat gaat kris-kras door elkaar.
Dus wie soms niet weet of wat ie worden moet,
wordt verkeersagent, heus jongen 't ga je goed!
Oefen nu maar vast of het vak je past,
als de tijd dan daar is, dan slaag je zonder last.

Refrein.

(z.o.z.)

NB: Bij "Zó-Zó-Zó!" en gedurende het refrein maken de kinderen met hand en arm de bewegingen van een verkeersagent.

28.

Daantje zou naar school toe gaan,
Maar hij bleef gedurig staan.
Hier te kijken, daar te turen,
En het kan niet lang meer duren,
Dan zal 't klokje negen slaan.
Jongen! Jongen! Stap wat aan!

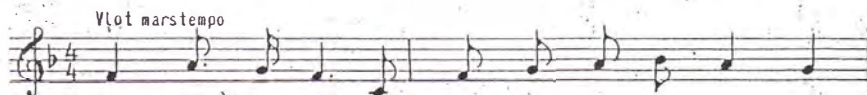
Daantje bleef te lang op straat,

Daantje kwam in school te laat,
Daaron moest hij 's middags blijven,
En een hele lei vol schrijven;
Anderen speelden, Daantje niet.
Jongen! Jongen! Wat verdriet!

27.

Daar komt een vogel gevlogen,
Zet zich neer aan mijn voet.
In de snavel een briefje,
Van de wolken een groet.

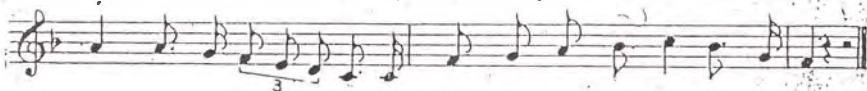
28. DRIE SCHUINTAMBOERS

1.	Drie	schuin	-	tam	-	boers,	die	kwa	-	men	uit	het	Oos	-	ten,
2.	Eén	van	de	drie	zag	daar	een	aar	-	dig	meis	-	je,		
3.	"Zeg,	meis	-	je	-	lief,	mag	ik	met	jou	ver	-	ke	-	ren?
4.	"Zeg,	jon	-	ge	-	man,	dat	moet	je	va	-	der	vra	-	gen,
5.	"Zeg,	ou	-	we	heer,	mag	ik	jouw	doch	-	ter	trou	-	wen?	

1.	Drie	schuin	-	tam	-	boers,	die	kwa	-	men	uit	het	Oos	-	ten,
2.	Eén	van	de	drie	zag	daar	een	aar	-	dig	meis	-	je,		
3.	"Zeg,	meis	-	je	-	lief,	mag	ik	met	jou	ver	-	ke	-	ren?
4.	"Zeg,	jon	-	ge	-	man,	dat	moet	je	va	-	der	vra	-	gen,
5.	"Zeg,	ou	-	we	heer,	mag	ik	jouw	doch	-	ter	trou	-	wen?	Van:

	1.	Die	kwa	-	men	uit	het	Oos	-	ten.
	2.	Zag	daar	een	aar	-	dig	meis	-	je.
	3.	Mag	ik	met	jou	ver	-	ke	-	ren?"
	4.	Dat	moet	je	va	-	der	vra	-	gen!"
rom - bom, wat maal ik er om?	5.	Mag	ik	jouw	doch	-	ter	trou	-	wen?"
										Rom-bom!

MARIASCHOOL OF ANNA-TWEE

Van Mariaschool via Den Hogen Hof naar De Vlieger

Henk de Werd

Augustus 1994. De lange hete zomer, die alle records brak, is voorbij. De scholen openen hun deuren weer. In Hintham zijn twee vertrouwde namen verdwenen. De openbare basisschool Het Tweespan, in 1967 in dit Rosmalens kerkdorp gestart, en de katholieke basisschool Den Hogen Hof, voortgekomen uit de aloude Annaschool en Mariaschool, zagen zich genoodzaakt te fuseren en gaan nu onder de nieuwe naam "De Vlieger" verder in het fraaie gebouw van de voormalige Hogen Hof. Met de opheffing van Den Hogen Hof wordt een schitterend stuk schoolgeschiedenis van "oud-Hintham" afgesloten en dat op een moment dat een 40-jarig jubileum gevierd kon worden (hetgeen overigens ook gebeurd is met een indrukwekkende tentoonstelling, ingericht door Corrie v.d. Bilt, voorheen onderwijzeres aan deze school, en de uitgave van een keurig verzorgd jubileumboekje, waarvan uiteraard ook een exemplaar in het archief van onze Heemkundekring te vinden is).

In 1954, precies 40 jaar geleden, werd in Hintham de Mariaschool geopend. De meisjes, die tot dan toe, samen met de jongens, de aloude Annaschool bezochten,

1954: Pastoor de Leijer, achteraan rechts, zegent de Maria-school in Hintham in. Coll. Henk de Werd.

werden, na maar liefst ruim 125 jaar samen onderwijs te hebben genoten, wreed van elkaar gescheiden. De bouw van vele woningen in Hintham-Noord en het naar school gaan van de naoorlogse geboortegolf veroorzaakten een gestage groei van het aantal leerlingen. De Annaschool, talloze keren verbouwd en vergroot, werd andermaal te klein. Besloten werd een nieuwe school te bouwen, een Anna-twee dus, die de naam kreeg van de dochter: Mariaschool. Het behoeft daarom geen betoog, dat de Mariaschool onlosmakelijk verbonden was en is aan die Annaschool. Logisch dus, dat we een korte duik terug doen in de historie van het Hinthamse en Rosmalense onderwijs.

Sedert ongeveer 1648 werd er in onze gemeente onderwijs gegeven in de kom van het dorp en op de Kruisstraat, waar een kapel ingericht was tot school en schoolmeesterswoning. Hintham kende geen school. Was er al behoefte aan enige vorm van onderwijs, dan was men aangewezen op de kom van het dorp of de stad. In 1804 werd door de Rosmalense schepenen geconstateerd, dat "nogthans ook te Hintham schoolonderwijs werd gegeven en wel in het Nederduitsch leezen en schrijven, alsmede cijfferen geleerd wordt...". Hendrik Boselie was de initiatiefnemer. De schepenen schreven over hem, dat hij "zich daar slechts heeft opgeworpen en het gemeentebestuur zulks wel oogluikend om het onderwijs der kinderen aldaar te bevorderen heeft willen gedoogen, doch voor den jaare zulks geen plaats heeft gehad en dus daar van geen aanstelling is gedaan, noch eenig tractement van 's lands weege of emolument uit de plaatselijke kas wordt gegeven..". De schoolopziener uit die tijd heeft waarschijnlijk zeer verbaasd opgekeken. Een school in Hintham?! Uiteraard stelde hij daar de nodige vragen over en de schepenen antwoordden daarop "dat wij noodzakelijkheid vinden in het aanwezig zijn eener school te Hintham, terwijl dat en van Den Bosch en van Rosmalen te verre verwijderd ende de passage derwaarts te dikwijls verhinderd is, om de kinderen daar ten school te zenden en dat ons toeschijnt, dat Hendrik Boselie in zoo verre de vereijste bezit om de behoefte van dat gedeelte onzen plaatselijken jeugd te voorzien...". De schoolopziener ging door de bocht en stelde voor een school te stichten in Hintham. In 1826 kreeg bouwmeester J. Brands de opdracht tot het maken van een bestek en een begroting "tot bebouwing van een schoollokaal binnen het gehucht Hintham...". In 1827 startte men met de bouw. De Hinthamse school ging toen f 1655,19 kosten. Voor het "ameublement der school" betaalde de gemeente in totaal f 281,235. De smid leverde een kachel voor f 27,87 en voor "looden pijpen en inktkookers" legde Rosmalen f 7,94 op tafel. Tot eerste schoolmeester werd benoemd Lambertus van Erp. De school in Hintham, openbaar nog in die tijd, werd in 1870 door 77 jongens en meisjes bezocht. Overigens was dat wel in januari, midden in de winter dus. Bij de zomer- en najaarstelling waren het er aanmerkelijk minder: slechts resp. 46 en 35: er moest geholpen worden bij de oogst!

In 1922, bij de gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, werd de openbare school in Hintham omgezet in de Rooms-Katholieke Annaschool voor

1954: Opening van de Mariaschool in Hintham. Voorop zien we v.l.n.r.: Kerkmeester van 't Hooft te Hintham, inspecteur Tax, pastoor de Leijer uit Hintham, burgemeester van Heijden van Rosmalen en bisschoppelijk inspecteur A. van Gerwen. Coll. Henk de Werd.

jongens en meisjes. Marinus Broeren werd het hoofd der school.

In 1954 zaten er maar liefst 178 jongens en 155 meisjes op die Annaschool. Een ongekende weelde. Een als maar groeiend leerlingenaantal leidde, zoals reeds vermeld, tot de bouw van een soort dependance van de Annaschool, die, omdat gemengd onderwijs uit den boze was, werd uitgeroepen tot een zelfstandige school, voor jongens of voor meisjes. Geen Anna-twee dus, maar Mariaschool. Dat de meisjes de nieuwe school toebedeeld kregen, is zuiver toeval geweest. Het hoofd van de Annaschool, Toon van Pinxteren, kreeg de eerste keus. Hij koos voor zijn jongens voor het oude vertrouwde gebouw en dus werd het de Annaschool voor jongens en de Mariaschool voor meisjes. In 1954 werd de nieuwe school officieel ingezegend. "En zo hebben we dan van nabij mogen meemaken de plechtige inzegening en ingebruikneming van onze nieuwe meisjesschool. 'Kom Heilige Geest', zongen de gezamenlijke meisjes, alvorens Pastoor N. de Leijer, geassisteerd door diaken en subdiaken, het H.-Misoffer opdroeg. Het koor zong tijdens de H. Dienst onder leiding van de Heer H. Lambermont op zeer te waarden wijze de Mis Calasactio van Ravello. Voorafgegaan door de jeugd van beide scholen, de misdienaars, het zangkoor en gevolgd door de autoriteiten en genodigden begaf de Pastoor in vol priesterlijk ornaat zich naar de nieuwe school, waarvan, na uitwendige zegening van het gebouw, de deuren werden geopend. Hier werd de

Pastoor als voorzitter van het kerkbestuur in de ruime hal tegemoet getreden en verwelkomd door Phili Foppele, die namens alle meisjes in gevoelvolle woorden blijk gaf van de blijdschap over die mooie school en uit dankbaarheid een schilderij aanbood voorstellende de H. Maria Altijddurende Bijstand, onder wier patronaat de meisjes en de school zijn gesteld. Na de liturgische wijding van het kruis aan de wand namen alle genodigden plaats in het leslokaal van het vrouwelijk hoofd der school, mej. v.d. Doelen....". Zo'n opening kunnen we ons, 40 jaar later, amper meer voorstellen. Dat was nog ouderwets Rooms. Kinderen die luisteren naar een meerstemmige Latijnse mis van Ravanello! Tegenwoordig sturen we ze naar de kindernevendienst.

Die belangrijke genodigden in 1954 bij de opening waren o.a. drs. van Gerwen, de bisschoppelijke hoofdinspecteur, A. W. Takx, de rijksinspecteur, burgemeester jonkheer von Heijden van Rosmalen, secretaris Lambermont, Marinus Broeren, oud-hoofd van de Annaschool, Toon van Pinxteren, hoofd van de Annaschool en uiteraard juffrouw v.d. Doelen. De Mariaschool werd in 1954 bezocht door maar liefst 189 meisjes. In 1956 werden als onderwijzeressen op deze school genoemd: Juffr. v.d.Doelen, hoofd der school. A.J.M. op ten Berg, C.C. v.d. Bilt, A.P.C.M. van 't Hooft, R.A.J. op ten Berg en M. Verschuuren-Hartman. De Mariaschool bleef vele jaren een zesklassige meisjesschool, waar, naast juffr. v.d.Doelen en de boven reeds genoemde onderwijzeressen, ook Corrie Lambermont, Frieda Lüers, Jeanne Voets, Thea van Schaijk, Marijke Vriens, B. Manschot, Leonie Spanjers,

1960: Personeel van de Hinthamse Mariaschool. Van links naar rechts: Frieda Lüers, D.van Liempt, juf. v.d. Doelen (hoofd der school), Corrie Lambermont, onbekend, Corrie v.d. Bilt. Coll. Henk de Werd.

Sisca van Creijl, José van Geffen en vele andere collega's een gezellige en fijne werkkring vonden. Na 1968 liep het leerlingenaantal in Hintham terug. De gezinnen werden kleiner en bovendien startte men destijds in Hintham-Zuid met een R.K. en een openbare school. Anna- en Mariaschool werden weer één gemengde school, zoals vóór 1954. De heiligen werden afgezworen. In 1978, toen de bouw van de kleuterschool voltooid was en een eenheid vormde met de Mariaschool, werd naar een nieuwe naam gezocht. Het werd "Den Hogen Hof", een historische naam, die werd ingebracht destijds door Jeroen de Werd, leerling van de kleuterschool. In de oude cijnsboeken van omstreeks 1627 wordt "Den Hogen Hof" al genoemd als gelegen bij het St.-Anthoniuskapelleke te Hintham. In een verpondingsboek van omstreeks 1700 komt "Den Hogen Hof" eveneens voor. Men spreekt daar over "berghland op den hogen hoff". In 1713 worden de goederen genoemd van Lijntje, de weduwe van Geerit Janssen Stockhorst. We lezen daarbij: "in den eersten een pannenhuis, genaamd den oliemolen met vier stukken land tot Hintham gestaan en gelegen. Idem twee stukken land aan malkanderen gelegen. Het een genoemd den kleinen els en het ander het sporgsken. Idem een stuk akkerland, genaamd den hogen hoff, omtrent Hintham bij het capelleken gelegen". Die kapel moet men niet verwarren met de huidige Hinthamse Annakerk, die pas in 1910 gebouwd werd. De naam van Geerit Janssen Stockhorst kan men thans nog lezen op de grafzerk in de Lambertuskerk. Geerit Janssen Stockhorst wordt in 1610 genoemd als een der schepenen in "Heze onder Roosmalen ende Nulant". Hij is dat samen met Jan Herman Wonders, Jacob Jan Jacobs, Jan Jansse Willems, Thomas Thomaths, Jan Peter Geurts en Jacob Peter Joosten.

In 1993-1994 zit Den Hogen Hof met 113 leerlingen onder de norm. Ook het Tweespan verkeert met slechts 76 leerlingen duidelijk in de gevarenzone. Door omstandigheden zijn beide scholen op elkaar aangewezen en ontstaat een openbare samenwerkingsschool. Voor de naam van de school worden verkiezingen uitgeschreven. Alle leerlingen, ouders en teamleden hebben "stemrecht". Op 16 januari 1994 kon men zijn stem uitbrengen. Na afloop maakte burgemeester Pans de nieuwe naam "De Vlieger" bekend. Nick Ouwehand zwaait thans de scepter over deze nieuwe Hinthamse basisschool.

VAN KLOOSTER TOT PSYCHIATRISCH ZIEKENHUIS 9

J.C.M. Poelman

Het is beslist niet te veel, wanneer we voor de vorming van deze basis ook nog minstens vijf jaar rekenen. Hiermee komen we dan bij Vrouw Milla op een leeftijd van 38 jaar, waarop zij reeds weduwe was. Een absolute zekerheid hieromtrent

kunnen we helaas aan onze lezers niet verschaffen.

Na het ontvangen van de bisschoppelijke toestemming voor haar nieuwe stichting, doopte Vrouw Milla haar kloostertje, dat slechts plaats bood aan enkele Zusters, met de naam *Mariensterne ald Essig*. Veel verder kwam zij trouwens niet met haar stichting. Al spoedig bleek het gebouw niet bijzonder geschikt te zijn om verbouwd te worden tot klooster. Bovendien kon Vrouw Milla, die inmiddels reeds zestig jaar geworden was, niet meer de energie opbrengen, die nodig was om de moeilijkheden van een nieuwe stichting tot een goed einde te brengen. De korte zevenjarige geschiedenis van dit klooster wekt veeleer de indruk dat zij dit kloostertje al heel gauw is gaan beschouwen als een toevluchtsoord, waar zij eindelijk rust vond na de vele omzwervingen en verwickelingen in de politieke problemen van haar tijd, in de doolhof waarvan zij haar idealen had trachten te verwezenlijken met de inzet van al haar krachten en van geheel haar persoonlijkheid. Haar ideaal had zij uiteindelijk bereikt: Coudewaters klooster was gesticht, al was het fundament nog wat wankel. Maar hoeveel tegenwerking had zij daarbij niet moeten overwinnen, hoeveel teleurstellingen verwerken, hoeveel hindernissen uit de weg te ruimen. Voor een deel kwamen deze zeker voort uit het feit, dat zij de nodige soepelheid miste. Maar wie kan het Vrouw Milla kwalijk nemen, dat zij in die moeilijke tijdsomstandigheden, waarin het ware zicht op de kerk en wereld zo verduisterd was, niet altijd de juiste weg wist te kiezen en te bewandelen?

Het is dan ook heel begrijpelijk dat zij bij het overzien van dit alles op haar levensavond onmogelijk nog de energie kon opbrengen om deze stichting te voltooien, te meer nog waar het in Odendorf ging om een gebouw dat al aanstonds ongeschikt bleek te zijn. Zij onthield zich daarom al spoedig van verdere activiteiten en liet het aan de zusters van Stralsund over om met medewerking van enige Zusters van Coudewater het dichtbijgelegen huis Kottenfordt, een groot oud nonnenklooster dat wel geschikt was, te verbouwen tot het klooster Mariënforst. Dit alles vond plaats in de jaren 1449 - 1452. De neerslag hiervan vinden we vermeld in het Dodenboek anno 1452:

6 februari: Sr. Catharijn Oyvers, gestorven te Mariënforst.

23 maart: Sr. Isabeel Ceveres, gestorven bij Keulen, te Mariënforst, in der slot der Abdissa.

Uit deze laatste woorden blijkt, dat Zuster Isabeel niet gestorven is in het eigenlijke klooster Mariënforst, maar in Mariënnen, waar Vrouw Milla woonde. Vanzelf rijst nu de vraag: Is Vrouw Milla zelf daar misschien ook gestorven? We menen deze vraag ontkennend te moeten beantwoorden. Het zou immers zeker in het Dodenboek vermeld staan wanneer zij elders dan te Coudewater gestorven zou zijn. Bij alle andere personen die tot het Coudewaters klooster behoorden, maar elders stierven, en ook bij alle personen die stierven in huizen die van Coudewaters

klooster afhankelijk waren, staat steeds de plaats van overlijden vermeld: te Brielle, Soest enz. Dit zou dus ook zeker bij Vrouw Milla gebeurd zijn, terwijl wij nu slechts vermeld vinden op haar sterfdag anno 1453: 24 juli: "Jaergetijt ende memorie onser ierste Vrouwe, Vrouw Millen, beghinster des cloosters, oud 66 jaer, gheweest in der Orden 16 jaer". Bovendien vinden we in datzelfde Dodenboek anno 1452 nog een bijzonderheid vermeld, die ongeveer een half jaar voor de dood van Vrouw Milla in Coudewater plaatsvond en waarbij haar aanwezigheid, alhoewel niet absoluut noodzakelijk, toch wel zeer waarschijnlijk is geweest. Toen vond namelijk de plechtigheid plaats, waardoor het klooster Coudewater "Slot" werd. Broeder Hoes Coelinck mocht dit niet meer meemaken. Hij stierf op 4 oktober 1452 "voor de sluytinghe des cloosters". Deze toevoeging toont aan, dat deze plechtigheid eind 1452 of op zijn laatst begin 1453 plaatsvond, anders zou men haar niet vermeld hebben.

Zo'n plechtigheid werd en wordt nog bijna altijd persoonlijk door de bisschop van het doicees verricht, waarbij de hogere overheden van de orde zeker niet mochten ontbreken. Het is ondenkbaar dat Vrouw Milla als "beghinster" van het klooster Coudewater hierbij niet aanwezig zou zijn geweest, zelfs indien zij inmiddels reeds afstand gedaan zou hebben als Overste, wat overigens nergens bewezen wordt. Wie zal haar toen misgund hebben om ook te Coudewater te sterven, vooral nu het klooster Mariënwater zich mocht verheugen in een grote bloei, alle hinderpalen uit de weg waren geruimd en zelfs haar felste tegenstander Petrus Crom medelid van de orde was geworden. Want ondanks alles wat voorgevallen was, moest toch iedereen erkennen, dat alleen door toedoen van Vrouw

H. Birgitta. Gemaakt te 's-Hertogenbosch aan het einde van de 15e eeuw in eikenhout. Afkomstig van Coudewater. Coll. Rijksmuseum.

Milla de orde van St. Birgitta vaste voet in Nederland had gekregen en dat alleen aan haar vasthoudendheid het klooster Coudewater tenslotte zijn ontstaan te danken had. Was er dan niet alle reden voor aanwezig om al het andere met de mantel der liefde te bedekken en slechts dat éne de boventoon te laten voeren: "Vrouw Milla, beghinster des cloosters"?!

In datzelfde jaar stierf ook de tweede bekende figuur uit de stichtingslegende van Coudewater, Peter de Gorter, "wien de plaetse te Coudewater toebehoorde". Hij stierf kinderloos. Dit vindt zijn bevestiging in een schenkingsakte d.d. 16 december 1453, waarin de uitvoerders van zijn testament, de heren B. Hughen, G. Toelinc en H. Pennings voor notaris Henricus van Eyck aan de prior van de predikheren Godefridus van Vucht schonken een stuk grond, dat Peter de Gorter op 2 augustus 1413 gekocht had van Godefridus Sceyvel (Boekerij Prov. Genootschap van K. en W. te 's-Bosch). Nog geen jaar na de dood van Vrouw Milla werd het kloostertje Mariënstern opgeheven en werden de daar aanwezige Zusters in het klooster Mariënfurst opgenomen. Het was gebleken dat Mariënstern een doodgeboren kind van Coudewater was. Toch heeft Coudewater ook springlevende dochters voortgebracht: het klooster Marien-Throon te Dendermonde, het klooster Mariënburg te Soest, op Oostvoorne het klooster te Brielle, het klooster Mariënkamp te Kampen en niet te vergeten het klooster Mariënbloom te Kleef. Het zou echter te ver voeren om de geschiedenis van al deze kloosters afzonderlijk te beschrijven. We beperken ons tot datgene wat rechtstreeks in verband staat met de geschiedenis van Coudewaters klooster.

Nadat Vrouw Milla eind 1446 naar het bisdom Keulen vertrokken was voor de nieuwe stichting te Odendorf, had Paulus Julhase de vrije hand om in samenwerking met de Priorin Zr. Beatrix volop zijn activiteiten te ontplooiën ten behoeve van Coudewater. Het was een heel program dat hij te verwezenlijken had en waarvan wij reeds in het vorige hoofdstuk enige onderdelen besproken hebben:

- de relaties zowel met het kerkelijk als met het wereldlijk gezag in goede banen leiden;
- de verdere uitbouw van het klooster en van het Zusterconvent;
- de pauselijke goedkeuring trachten te verkrijgen om daardoor een echt slotklooster te worden;
- de opbouw van het broedersconvent;
- de stichting van nieuwe kloosters.

Al aanstonds bleek, hoe gunstig de afwezigheid van Vrouw Milla werkte op het rechte trekken van de relaties. Petrus Crom, de deken van het kapiitel van de St. Jan, die eerst een felle tegenstander was geweest, werd nu zelfs een groot vriend van Coudewater. Daardoor ontstond er in de Bossche kringen in plaats van een geest van afbraak ten opzichte van Coudewater nu een soort onbewuste reclamecampagne, waardoor vele meisjes en dames van allerlei stand tot de orde

te Coudewater toetraden. Coudewaters klooster begon naar buiten een eigen gezicht te krijgen. Wat de interne opbouw van het zustersconvent betrof, dit kon Paulus Julhase met een gerust hart overlaten aan de priorin, die vanwege de langdurige afwezigheid van Vrouw Milla al spoedig *Mater* genoemd werd. Zij richtte met behulp van de drie Zusters die in 1444 met haar uit Stralsund gekomen waren, het gemeenschapsleven van de Zusters te Coudewater nauwgezet in volgens de overleveringen van het klooster te Stralsund, dat op zijn beurt weer een nauwgezette kopie was van het eerste klooster der orde te Vadstena in Zweden. Het streven van vele orden in de Middeleeuwen en nog lange tijd daarna was er immers op gericht om alle kloosters van de orde zoveel mogelijk aan elkaar gelijkvormig te doen zijn, zodat wie het ene klooster gezien had, ook alle andere kloosters der orde kende. Dit gold natuurlijk eerst en vooral de inrichting en de leefwijze van de kloostergemeenschap, maar ook wat de bouw betreft werd dit dikwijls zoveel mogelijk nagestreefd. Een jonge Zweedse architect, die zich bijzonder interesseert voor de verschillende bouwtypen van oude kloosters, verzekerde ons enige jaren geleden bij zijn bezoek aan Coudewater dat dit laatste wel heel bijzonder bij Birgittinessenkloosters het geval was.

Dat men het, waar het de inrichting en de leefwijze van ieder klooster betrof, als ideaal stelde om zoveel mogelijk gelijkvormig te zijn aan het moederklooster te Vadstena, blijkt uit het eindverslag van het generaal kapittel van de Birgittinessenorde dat in 1487 te Gnadenberg bij Eichstadt in Beieren werd gehouden en waarbij ook afgevaardigden van Coudewater aanwezig waren, o.a. Pater Rutger van Uden. Dit eindverslag lijkt op een soort ouderwetse catechismus, waarin in 161 vragen en antwoorden het leven van de kloosterlingen der orde tot in de kleinste bijzonderheden geregeld wordt. Het is ondoenlijk om al deze vragen hier uitvoerig te vermelden, hoe interessant deze overigens ook zijn en hoe zeer de moeite waard om een klein beetje kijk te krijgen op het kloosterleven in die tijd.

Het zijn vragen over de onderlinge verhoudingen:

- over het gedrag tegenover de oversten en hoe men deze moet aanspreken, indien zij wel of niet abdis zijn;
- over de houding tegenover de bezoekers en het personeel;
- of de bisschop een recreatiedag kan geven (antwoord: "nee");
- over de eetzaal en de verzorging van de zieken;
- over het "Slot", dat men "tot den bloede toe" moet verdedigen en op straffe van de ban;
- dat de abdis de Zusters moet vermanen als zij hun haar niet minstens vier maal per jaar laten "corten tot den midden des hals en tot den oren toe";
- dat de Zusters niet in hun werkschort, maar in volledig habijt aan het officie dienen deel te nemen;
- dat de Zusters, die op de wasdag voor de was moeten zorgen, op andere

- tijden ook iets mogen gebruiken naar gelang hun behoefte;
- of de Zusters ook eigenhandig geschilderde plaatjes mogen weggeven aan medezuster of aan familieleden;
 - dat men niet met allerlei personen, zelfs al zijn zij priester, moet praten over allerlei dingen van het klooster, omdat men dan dikwijls de "vuile was" van de orde of van bepaalde personen buiten hangt, wat tégen de liefde is;
 - dat de Zusters geen fruit of andere etenswaren van het middageten moeten bewaren voor de avondrefter noch hun wensen behoren te uiten over een hard- of zachtgekookt ei, over een stokvis of andere vis;
 - hoe het schoeisel en de kleding eruit moeten zien;
 - enz. enz.

Wordt vervolgd

HONDERD

Driek van Grette.

Es sondessoaves, wanneer ik m'n èige mistentètts in alle rust gisteljik al wir vurberèij op 'n olling week skool doen - munne jas begint dan oan de kapstok te skibbele - bè ons de tillefoon goa, roepe ons jong al: "Dès Arie v.d. Ven, vur jou, pap." En..., irlijk worrent woar, ze hen bekant alt gelijk, want onze sikretaris pleegt op diejen dag heel dik 'n tillefontje vur 't een of aander van ons Rusmollese Heemkundeclub. Plichtsgetrouw stoa ik op, vat den hoorn oan en lauster noar d'n ivangillie van Aries. En zo krieg ik bè een van die gesprekke van unne dol-entoezjaste Arie te heure, dè ons Rusmollese Heemclub, krek vèf joar oud, 't honderdste lid ha ingeskreve. "Dè is 'n fliesietatie wèrt", zuk zo zegge, want 't gif oan, dè heemkunde in Rusmolle leeft, springlevend is, en dè de kring nie mer weg te denke is öt ons èigeste Rusmolle. Ik wil 't kèihard werkende bestuur van de Heemkundekring Rusmolle: Theo Derksen, d'n ouwe gemintesik en nou vanaf 't begin de veurzitter van de v'reniging, Arie v.d. Ven d'n uurste sikretaris, Jo Westerlaken, of, zo es wellie Jowe in Rusmolle 't beste kenne, Jo van Toon Wijnante ('n Brabantse naamgeving, die we in ere diene te houwe), Sjaan Hoedemakers - v.d. Sluis, of te wel Sjaan van Frans Hoed, of Sjaan van Harrie de Koelewijn, die vur de cente

zurgt en de mister van bekker de Werd, d'n archivaris, die, zo es ons moeder zin, "vur d'n ouwe rommel zurgt" de complimente make mi dees succes. Same mi al die sakkerjuus aktieve leej hen hullie unne bepoalde richting, unne koers, vur de heemkunde ôtgezet. 't Blik de goeie weg te zen, al zen d'r die doar wel 's oan getwêfeld hen. Dees honderdste lid bewèst dè!

Neiskierig es ik ben vroag ik oan Aries wie dè 100ste lid toch wel waar, want de naam van dieje mins of dè vrommes moes toch mi gouw letters ingeskreve worre, wanne. Nou, minse, 't is gin onbekende. 't Is Joop van Jan Hoofs. Al dik hi ze oan heel veul verskillende aktiviteiten, same mi heure mins Jan, die al joare lid is, meegedoan. Op de verskillende fietstochte, bè thema-oavende of bè aander dinger, die t'r op touw gezet wiere, zaagde en ziede Joope dik v'rskène en gaaf ze ons heemkundeclub mee dè goei gezicht wè 'n v'reniging nodig hi noar buite toe. "Oan zo'n sort leej hedde wè", zu onze voader zegge. De aander overigens nie te noa gesproke. Joope besluit, zelf lid te worre van de Heemkundekring Rusmolle, juiche wellie dan ok toe. We zender sakkerjuus en godsgruwelijk blèj mi. Joop, durske, welkom in de Rusmollese kring van vriende van 't heem. Wellie hope, dè ge krek zo aktief blèft es ge al waart en dè wellie van jouw goei dienste en die van jouwe Jan - en wie kent Janne nie - nog dik gebruik meuge make.

Es nummer honderd hède gè geskiedenis geskreve en skrief ik durrum heel gère vur aow dees stukske in ons èigeste toal.

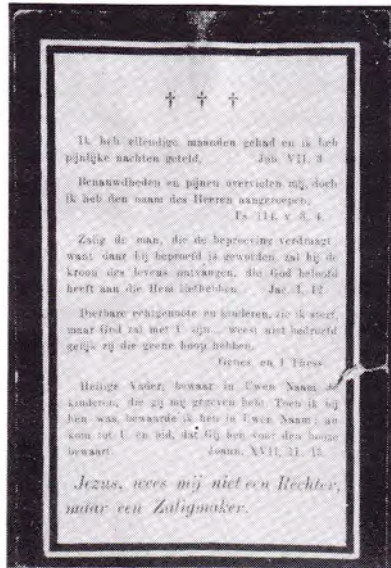
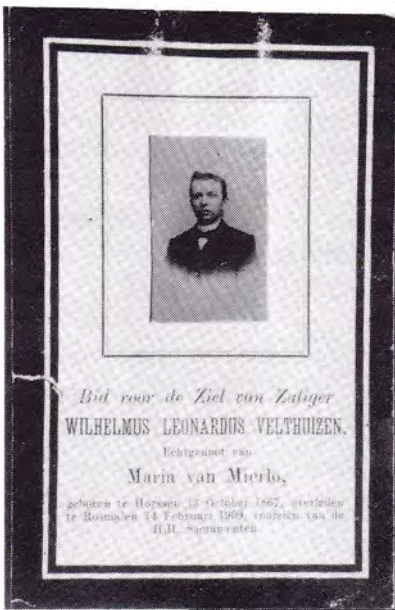
OVER DOOD EN BEGRAFENIS ROND 1930

Harry Coppens

Doodgaan en begraven worden zijn ernstige aangelegenheden, waar iedere sterveling, wie of wat hij ook is, mee te maken krijgt. De natuur heeft alles ongelijk geschapen: kracht, gezondheid, schoonheid, verstand, in alles zijn de mensen ongelijk. Ze zijn slechts gelijk voor de dood. En zelfs de dood komt voor sommigen voortijdig, voor anderen eerst heel laat. De dood is inherent aan alles wat leeft. Het is niet belangrijk hoe een mens sterft, maar wel hoe hij leeft. Het is de duurste en daarbij ook nog gedwongen aankoop tijdens ons kortstondig verblijf op de planeet aarde, die we met ons leven moeten betalen.

Hoewel dood en begrafenis de eeuwen door in wezen niet veranderd zijn en ook niet zullen veranderen, is het wel zo, dat het totaal aan gebeuren er omheen, regelmatig aan veranderingen onderhevig is geweest.

Hoe er in dezen zo'n 50 á 60 jaar geleden in ons dorp gehandeld werd, zal ik naar vermogen uit de doeken doen, echter niet zonder eerst bij nog oudere

Boven: Een bidrentje uit 1909. Coll. Heemkundekring Rosmalen.
Onder: Een bidrentje uit 1940. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

Frans Jan Janssen

Geboren te Venlo op 10 oktober 1928.
Overleden te Rosmalen op 14 juli 1994.

dorpsgenoten informatie te hebben ingewonnen.

De naderende dood meldt zich dikwijls aan door een ernstige ziekte, en zo niet dan zal de leeftijd het steeds minder weerbare en minder weerstandbiedende lichaam in de armen van de dood drijven. Hoe dan ook, verkeerde men in levensgevaar, dan werd men *ten volle bediend*, wat inhield dat men biechtte, communiceerde en het Heilig Oliesel ontving. Bij dit sacrament, ook wel het sacrament der stervenden genoemd, zalfde de priester de zintuigen van de zieke, alsmede de handen en voeten. Na de bediening werd door de buren aan de buurt medegedeeld wanneer en waar (bij de naaste buren) de rozenkrans zou worden gebeden. Een rozenkrans hield in: het credo, een Onze

Vader, drie weesgegroeten, een Onze Vader en vervolgens 15 maal 10 weesgegroeten, waarbij iedere groep van 10 weesgegroeten voorafgegaan werd door een Onze Vader. Een rozenkrans moet je niet verwarren met een rozenhoedje, dat slechts een derde van de rozenkrans omvat. Normaal werd de rozenkrans op drie achtereenvolgende dagen gebeden. Indien nodig werd dit soms verlengd. Van degene die voorbad (iemand uit de buurt) verwachtte men duidelijkheid maar ook snelheid. Kwam de bediende persoon te sterven, dan werd opnieuw drie dagen lang de rozenkrans gebeden. Na het overlijden werden van het huis waarin de dode werd opgebaard (*sterfhuis* genaamd) de vensters gesloten en de spiegels andersom gedraaid tot het lijkt het huis uit was.

Een vrij oud gebruik, dat je overal in de Meierij tegenkwam, was het *strooike leggen* bij de dood van iemand. Hierbij werd wel verschil gemaakt tussen een kind en een volwassene. Het *strooike leggen* gaf aan dat er zich in het desbetreffende huis een lijk bevond. Mogelijk is dit een overblijfsel van het *lijkstro*. De dode werd vroeger op wat stro afgelegd. Na de begrafenis werd dit stro verbrand om hiermee de geest van de gestorvene uit het huis te drijven.

Bij een volwassene overledene werden op een busseltje stro voor het huis 5 stenen gelegd. Was er sprake van een overleden kind dan werden op dat busseltje slechts 3 stenen gelegd.

Frans, toen je nog alles zelf kon, was je altijd vrolijk, vol humor, sociaal bewogen en altijd druk bezig, zoals bijvoorbeeld met de harmonie, de heemkundekring en de NVVK.

Toen je ziek werd begon het inleveren en bleef er uiteindelijk weinig of niets voor je over.

Ondanks jouw toenemend leed hierbij, bleef je vriendelijk, hartelijk en vooral invoelend voor anderen.

Je vond Ans „een dijk van een vrouw”. Dit was jouw manier om je waardering en liefde voor haar tot uitdrukking te brengen.

Tot het allerlaatste was je geïnteresseerd in en attent voor anderen en je bleef uiterst belangstellend voor het wel en wee van je kinderen.

Je was altijd dankbaar voor alles wat ze voor je deden.

Frans, we zijn je dankbaar voor wie je was. Wij gunnen je met pijn in ons hart de rust waar je zo naar verlangd hebt.

Een recent bidprekje van onze overleden oud-secretaris Frans Janssen.

Behalve dat er bij een sterfgeval weer op drie avonden de rozenkrans werd gebeden, werd er op de *eerste* avond het een en ander door de buurt geregeld. Naast het maken van afspraken voor eventuele hulpverlening door de buurt, kwamen ook de verplichtingen die men als buurtschap t.o.v. de gestorvene had, aan de orde, te weten: het lijkbidden, het dragen van de lijkkest en het luiden van de klok. Voor het *lijkbidden* had men 4 of 6 personen nodig, afhankelijk van de grootte van de buurt / wijk en men was altijd met zijn tweeën. Men had 6 dragers nodig voor het vervoer van het sterfhuis naar de kerk en van de kerk naar het kerkhof. En voor het luiden van de kerkklok waren ook nog 2 personen vereist. *Wie wat* dan deed, werd bepaald aan de hand van speelkaarten. Van tevoren werd bepaald op welke kaart welke verplichting rustte. Had men 4 lijkbidders, 6 dragers en 2 klokkeluiders nodig, dan werd b.v. bepaald dat degene die een boer trok, het lijkbidden voor zijn rekening nam, wie een koning, harten of ruiten vrouw trok, fungeerde als drager, en trok men schoppen of harten aas dan verzorgde men het luiden van de klok.

De lijkbidder nodigde uit voor de begrafenis en gaf ook door wie er na afloop van de begrafenis op de koffietafel (op den aauwe kees) werd verwacht. Het was de gewoonte dat men de lijkbidders geld of een paar borrels aanbood. Niet zelden werden er van het laatste te veel genuttigd. Zo is het ook wel eens gebeurd dat de mensen die op het einde van de route lagen/woonden, werden uitgenodigd op het feest van de *oude kaas*.

Op de derde avond werd na de rozenkrans afscheid genomen van de dode. Men bad even en maakte een kruis met een palmtakje.

Het *aangeven* van de overledene moest zowel op het gemeentehuis als op de pastorie plaatsvinden. Met de pastoor moest dan tevens de begrafenis worden geregeld. Was de overledene arm, dan vond de begrafenis om 9 uur 's morgens plaats (en werd de plechtigheid dikwijls door de kapelaan verzorgd); was hij rijk, dan vond de begrafenis op een later tijdstip plaats en ging de pastoor voor. Het lijk van een arme parochiaan bleef tijdens de uitvaartdienst achter in de kerk, terwijl het lijk van een rijke parochiaan voor in de kerk bij de communiebank werd geplaatst. Ook of er een goed of vrij slecht rouwkleed over de lijkkest werd gelegd, werd bepaald door het arm of rijk zijn van de overledene. Zo was ook het aantal kaarsen dat tijdens de dienst brandde en het al dan niet aanwezig zijn van een zangkoor, een kwestie van geld.

Het *afleggen* gebeurde door zusters. Afleggen hield in dat de dode werd gewassen, werd verzorgd en van een wit doodskleed werd voorzien. Daarna werd de dode in de doodskist, die op twee stoelen in de opkamer geplaatst was, gelegd. De dode kreeg een rozenkrans in zijn gevouwen handen. Verder stond er in de opkamer een tafeltje met een kruisbeeld, twee kaarsen en een wijwatersbakje met een palmtakje. Was de dode een man, dan kwam de barbier om hem nog een laatste scheerbeurt

te geven.

Na het overlijden kwam ook de *koster* even aan. Hij had een boek met doodsprentjes bij zich waaruit een keuze gemaakt kon worden. De pastoor zorgde voor de tekst op het bidprentje. Door de naaste familie werd speciale *rouwkleiding* gedragen gedurende de periode van een jaar en zes weken. In huis droeg men rouwschorten waarop de kleuren zwart, grijs en wit voorkwamen. Men kende ook een speciale rouwmuts: een sobere versie van de Brabantse poffer met effen witte bloemen. Soms droegen vrouwen (maar dan alleen bij de begrafenis) een follie (afgeleid van het franse 'voile'). Dit was een zwarte doek (\pm 60 cm breed) die over het hoofd werd gedragen en tot op de grond reikte, waarbij het gezicht bijna niet meer te zien was. De mannen droegen een rouwband om hun arm, een lintje op de revers van hun jas of een ruitvormig lapje zwarte stof op de mouw.

Samen met de buurvrouw(en) werd een lijst gemaakt van alles wat nodig was voor de *koffietafel*. Deze werd meestal gehouden in het huis van de overledene. Op de tafel stond bruin brood, *witte mik*, *goeij botter* en *aauwe kees* (oude kaas). Er was volop koffie, die echter meestal aan de slappe kant was. Ook kocht men een paar flessen *citroen*. Het was namelijk de gewoonte dat de mannen een of twee borrels dronken op het einde van de koffietafel. Ook vele vrouwen maakten hiervan gebruik; zij voegden vaak dan nog wat suiker toe aan de citroen.

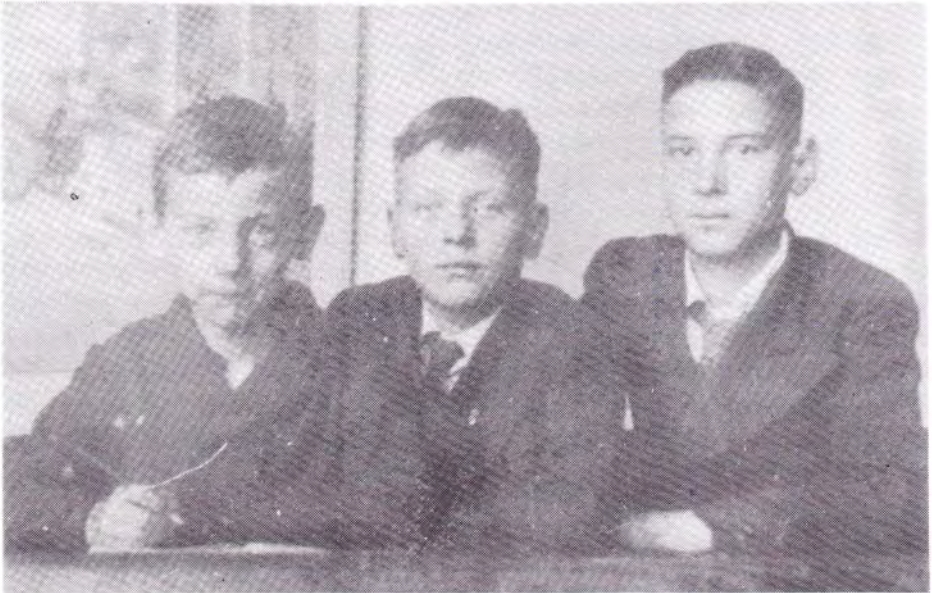
Op de dag van de *begrafenis* werd een half uur voor het begin van de Mis de klok geluid; ook werd de klok geluid op het moment dat de lijkstoet bij de kerk aankwam en bij de begrafenis. Familie en genodigden verzamelden zich bij het sterfhuis en, nadat de oudste van de dragers gevraagd had of iemand de overledene nog wou zien, werd de kist definitief gesloten en de begrafenisstoet opgesteld. De mannen gingen hierbij voorop. De verdere volgorde werd bepaald door de relatie die men met de overledene had. De naaste familie liep voorop, enz. Daarachter kwamen de vrouwen. De volgorde kwam overeen met die van de mannen. Normaal werd de doods-kist gedragen, maar bij grotere afstanden werd de kist op een hoogkar geplaatst (later op een platte wagen). In beide gevallen werd er op ieder kruispunt even stilgestaan en werd er gebeden (een of meer Onze Vaders en Weesgegroeten).

Tijdens de *lijkmis* droeg de priester een kazuifel met de liturgische kleur zwart. De eredienst werd gehouden in het Latijn. Er waren geen bloemen of kransen. De kist was afgedekt met een rouwkleed. De overledene werd niet herdacht in de preek. Helaas werd er een onderscheid gemaakt tussen arm en rijk. Was je rijk, dan kwam je vooraan in de kerk te staan. Een minder bedeelde bleef bij zijn dood achter in de kerk nabij de kroonluchter. Na de begrafenisplechtigheid begaf men zich naar het sterfhuis, dat als zodanig had afgedaan, voor de koffietafel, die door de buurvrouwen tijdens de begrafenisplechtigheid was klaargemaakt.

In vergelijking met de dag van vandaag zijn er nogal wat verschillen. Het meest in

het oogspringend verschil is de betrokkenheid van de buurt, die momenteel toch wel heel sterk verwaterd is. Het een en ander hangt natuurlijk nauw samen met allerlei maatschappelijke veranderingen binnen onze z.g. verzorgingsstaat. En natuurlijk was die saamhorigheid van vroeger een noodzaak om zich in een buurtschap staande te kunnen houden. Op andere instantie kon geen beroep worden gedaan. Het was dus helpen om geholpen te worden. Men hielp elkaar waar nodig. Maar ook feestte en rouwde men met elkaar. Met deze veranderingen zullen we moeten leven en er verder maar niet om rouwen.

ENKELE FOTO'S

Boven: Een schoolfoto. v.l.n.r.: Lambert, Bob en Guus Verzantvoort.

Op de pagina hiernaast:

Bovenaan: Het klooster Coudewater in de 18e eeuw.

Onderaan: Coudewater in 1874.

CATECHISMUS VAN DE GEMEENTE BREDA

Bij het woord catechismus zal met name de oudere generatie zich nog levendig het vraag- en antwoordboek over de godsdienstleer herinneren. Dit boekje werd samengesteld tijdens het Concilie van Trente (1545-1563) onder Paus Paulus III. Door de hervorming was er grote verwarring ontstaan en daarom werden, zij het beknopt, de voornaamste waarheden, geboden en verboden, in deze catechismus neergelegd. De catechismus van de gemeente Breda houdt zich echter geenszins bezig met de godsdienstleer, doch geeft in vraag en antwoord de regels aan die in acht genomen moeten worden bij de voeding van zuigelingen. Lees hem zorgvuldig en doe er Uw voordeel mee (Harry Coppens).

A. Natuurlijke voeding.

1. VRAAG. Wat verstaat men onder natuurlijke voeding van den zuigeling?

ANTWOORD. De voeding met de moedermelk.

2. V. Wat is de voornaamste eigenschap dezer voeding?

A. Zij is, boven alle andere, verreweg de beste.

3. V. Waarom is deze voeding de beste?

A. 1° omdat de zuigeling door de borstvoeding het beste groeit;

2° omdat de zuigeling er het sterkste door wordt en dus, wanneer hij ziek mocht worden, eerder zal genezen.

4. V. Kan iedere moeder haar kind zelf voeden?

A. Geenszins; doch zij is verplicht dit in ieder geval te beproeven, en moet er slechts in enkele gevallen geheel of gedeeltelijk van afzien.

5. V. Wanneer moet de moeder van zelf voeden geheel afzien?

A. 1° Indien zij zeer zwak is;

2° Indien zij voortdurend ziek (bijv. teringachtig) is;

3° Indien hare borsten of tepels voor het zoogen ongeschikt zijn.

(In deze gevallen vragt men den dokter om raad).

6. V. Wanneer moet de moeder van zelf voeden gedeeltelijk afzien?

A. Indien hare borsten niet voldoende melk bevatten. Zij is dan evenwel verplicht haar kind zoo dikwijls zelf te voeden als dit haar mogelijk is.

7. V. Hoe dikwijls moet het kind gevoed worden?

A. Des daags, gedurende de 1° maand niet meer dan zeven maal en wel geregeld om de twee en een half uur; gedurende de 2°, 3°, 4° en 5° maand niet meer dan zes maal en dus om de drie uur, terwijl na dien tijd het kind slechts vijf maal per dag gevoed wordt. Des nachts mag men het in de eerste maanden zoo noodig nog eenmaal voeden.

8. V. Hoe lang moet iedere voerling duren?

A. Ongeveer een kwartier, waarbij slechts ééne borst gegeven wordt. Alleen bij oudere kinderen kan het noodig zijn beide borsten te geven.

9. V. Waarom mag het kind niet te dikwijls en te lang gevoed worden?

A. Omdat dan de maag van het kind van streek wordt gebracht.

10 V. Tot wanneer moet het kind uitsluitend aan de borst worden gevoed?

A. Tot dat het 10 of 11 maanden oud is.

11 V. Moet het van de borst doen plotseling geschieden?

A. Neen, integendeel; men begint langzamerhand de borstmaaltijden te verminderen en geve hiervoor in de plaats eerst verdunde melk, later volle melk en meelpap (rijstemeel of griesmeel).

12 V. Wanneer moet het kind geheel van de borst zijn?

A. Zoodra het één jaar is.

13 V. Is het geven van de borst aan oude kinderen nadeelig?

A. Ongetwijfeld, zoowel voor de moeder als voor het kind.

B. Kunstmatige voeding.

1 VRAAG. Wat verstaat men onder kunstmatige voeding van den zuigeling?

ANTWOORD. De voeding met iets anders dan met moedermelk.

2 V. Wanneer mag deze voeding in de plaats der natuurlijke voeding treden?

A. Slechts bij uitzondering, en alleen dan wanneer de moeder van het zelf zoogen moet afzien. (Zie bladzijden 3 en 4, vraag 4, 5 en 6).

3 V. Is alle voedsel voor den zuigeling geschikt?

A. Neen, alleen licht verteerbaar voedsel, dat met de moedermelk in samenstelling overeenkomt.

4 V. Waarvan kan men een dergelijk voedsel bereiden?

A. Van goede koemelk.

5 V. Wat verstaat men onder goede koemelk?

A. Goede koemelk mag niet aangelengd zijn, mag geen vuil of stof bevatten en moet versch zijn.

6 V. Op welke wijze bereidt men van koemelk een goed zuigelingenvoedsel?

A. 1^e Door de melk te koken, een paar minuten te laten doorkoken, dan snel af te koelen en toegedekt op een koele plaats te bewaren;

2^e Door bijvoeging van zuiver gekookt water en witte suiker.

7 V. Hoe kan men de gekookte melk snel afkoelen?

A. Door de melk met pan en al in een emmer koud water te zetten.

8 V. Met hoeveel water moet de melk verdund worden?

A. Dit is afhankelijk van den leeftijd van het kind, en wel geve men:

gedurende de 1^e maand 3 maal zooveel water als melk,

„ „ 2^e en 3^e maand 2 maal zooveel water als melk,

gedurende de 4^e en 5^e maand evenveel water als melk,

„ „ 6^e en 7^e maand 2 maal zooveel melk als water,

na de 7^e maand onverdunde melk.

9 V. Moet de bovenstaande verandering in samenstelling van het voedsel op den dag afgeschieden?

A. Geenszins; men verandert het voedsel voor den zuigeling steeds geleidelijk.

10 V. Welke hoeveelheid van het, volgens de gegeven regels, bereide voedsel mag het kind bij elken maaltijd gebruiken?

A. Ook dit hangt af van den leeftijd van het kind, en wel geve men:

gedurende de eerste drie dagen 2 soeplepels of 30 gram,

„ „ overige dagen der 1^e week 3 soeplepels of 45 gram,

gedurende de 2^e, 3^e en 4^e week 5 soeplepels of 75 gram,

„ „ 2^e maand 8 „ „ 120 „

„ „ 3^e en 4^e maand 10 „ „ 150 „

„ „ 5^e 6^e 7^e „ 12 „ „ 180 „

„ „ 8^e 9^e 10^e „ 13 „ „ 195 „

„ „ 11^e en 12^e „ 14 „ „ 210 „ .

(Om de aangegeven maten te kunnen uitmeten, koope men bij den apotheker een fleschje van 30 of 60 Gram.)

11 V. Moet de vermeerdering van de hoeveelheid voedsel plotseling geschieden?

A. Integendeel altijd langzamerhand.

12 V. Hoeveel suiker moet bij elken maaltijd gevoegd worden?

A. Gedurende de eerste veertien dagen slechts een halve theelepels. Na dien tijd geeft men geleidelijk wat

meer; doch mag nooit meer dan een geheele theelepeltje toegevoegd worden.

13 V. Mag het kind zijn voedsel koud gebruiken?

A. Neen; dit moet steeds lauw-warm zijn.

14 V. Hoeveel maaltijden kan men het kind in een dag en nacht geven?

A. Des daags gedurende de 1^e maand niet meer dan zeven maal en wel geregeld om de twee en een half uur; gedurende de 2^e, 3^e, 4^e en 5^e maand niet meer dan zesmaal en dus om de drie uur, terwijl na dien tijd het kind slechts vijfmaal per dag gevoed wordt. Des nachts mag men het in de eerste maanden zoo noodig nog eenmaal voeden.

15 V. Op welke wijze wordt het voedsel aan het kind gegeven?

A. In de eerste acht maanden door middel van een goede zuigflesch; na dien tijd kan men van een kopje of lepel gebruik maken.

16 V. Mag de moeder het kind met de flesch in de wieg leggen?

A. Neen; zij neemt het kind op den schoot en laat het de flesch langzaam leeg drinken.

17 V. Wat verstaat men onder een goede zuigflesch?

A. Een flesch van doorzichtig, ongekleurd glas, voorzien van een groote zuigspene zonder slang.

18 V. Wat heeft men bij de voeding met de flesch bijzonder in acht te nemen?

A. 1° Men zorge er voor dat de flesch steeds goed schoon gemaakt wordt. Het afwisselend gebruik van 2 flesschen is daarom zeer aan te raden. Zoodra de flesch geledigd is, make men die, met heet water, goed schoon, en beware ze in koud zuiver water.

2° De spene moet na gebruik en na zoowel van binnen als van buiten gereinigd te zijn, eveneens in koud zuiver water bewaard worden. Zij moet voorzien zijn van een klein gaatje, waaruit, wanneer men de gevulde flesch ten onderste boven keert, de vloeistof druppelt.

19 V. Mogen de spenen met slangen ook voor de voeding gebruikt worden?

A. Dit verdient ten stelligste afkeuring omdat deze zoo moeilijk schoon te houden zijn.

20 V. Is het geven van pap aan kinderen af te keuren?

A. Voor jonge kinderen is het geven van pap niet aan te raden. Alleen in de laatste maanden van het

C. Nawoord.

eerste levensjaar kan men, behalve het gewone voedsel, één of tweemaal per dag een papje geven.

21 V. Hoe bereidt men het papje?

A. Door een of twee lepels rijste- of griesmeel met melk tot een smedig papje te koken, en daarbij een paar theelepels witte suiker te voegen.

1 V. Gelden de in dit boekje gegeven regels voor alle kinderen?

A. Neen, zij gelden alleen voor de gezonde zuigelingen.

2 V. Hoe kan men beoordeelen of het kind gezond is?

A. Een gezond kind is rustig, braakt niet, heeft een of tweemaal in 24 uur oranje-geele, breiachtige ontlasting, ziet niet bleek en neemt voldoende in gewicht toe.

3 V. Wanneer is het kind ziek?

A. Wanneer het spuwt, dunne, veelvuldige ontlasting heeft, onrustig is en niet groeit.

4 V. Op welke wijze moet het zieke kind gevoeld worden?

A. Dat is afhankelijk van den aard der ziekte. Men raadplege dan den dokter en volge zijn raad stipt op, zonder op de praatjes van buurvrouwen te letten.

SPONSORS

De uitgave van Rosmalla is mede mogelijk door de financiële steun van:
Abelen BV, Makelaarskantoor, Burg. Mazairaclaan 2, Rosmalen
Van Grinsven Sanidrōme, Raadhuisstraat 4c, Rosmalen
Berg Autobedrijf, G. v.d., Hintham 162, Rosmalen
Berg Autoschadebedrijf, G. v.d., Hintham 160, Rosmalen
Bouwmans, Oliehandel, J., Tweeberg 1, Rosmalen
Creij & Van Hoek BV Grond- weg- en waterbouw, Huisbergenweg 6, Rosmalen
E.T.I. Bureau Linnenbank BV, Stationstraat 13, Rosmalen
Foto Stijntjes, Molenhoekpassage 5, Rosmalen
Gebouwservice H. Pennings & Zn BV, Europaplein 14, 's-Hertogenbosch
Gloudemans BV, W., Hintham 117, Rosmalen
Heijmans BV, Ver. Bedrijven, Graafsebaan 13, Rosmalen
Hoedemakers en Zonen BV, Aannemersbedrijf P., Hintham 68, Rosmalen
Huijbregts en Peters Notarissen, Hoff v. Hollantlaan 5, Rosmalen
Jaropa Holding BV, J. Stienstra, Bruistensingel 100, 's-Hertogenbosch
Lambermont Assurantiebedrijf, A., Burg. Woltersstraat 1, Rosmalen
Lotus BV Pluimveeslachterij, Biestkampweg 2, Rosmalen
Mierlo, Advocatenkantoor van, Pioenroosstraat 20, Rosmalen
Modecentrum C. van de Graaf, Dorpsstraat 10, Rosmalen
Pennings Bouwmaatschappij BV, H., Sportlaan 21, Rosmalen
Pennings en Zonen Bouwbedrijf BV, H., Dorpsstraat 4, Rosmalen
Piels, Technisch installatiebedrijf, Friezenstraat 7, Rosmalen
Rabobank Rosmalen, Raadhuisstraat 1, Rosmalen
Reijmers Schoenen BV, Dorpsstraat 26, Rosmalen
Timmers BV Bouwbedrijf, Heikampweg 6, Rosmalen
Uden BV, Aannemersbedrijf A. v., Vliertwijksestr. 38c, Rosmalen
Verbiesen, Brood- en banketbakker J., Molenstraat 34, Rosmalen
Verstappen Handelonderneming BV, Kloosterstraat 5a, Rosmalen
Verstegen Schilderwerken BV, Oude Engelseweg 3a, 's-Hertogenbosch
Villa Fleurie, De Driesprong, Rosmalen
Voets Weg- en Waterbouw, Gebr., Pinksterbloemstraat 4, Rosmalen

INHOUDSOPGAVE

In memoriam Frans Janssen	1
Van de redactie	2
Loterijvereniging <i>Hoop doet leven</i> 2	2
Boeken	6
Voor U gehoord 2	8
Kinderliedjes en -versjes 4	11
Mariaschool of Anna-twee	13
Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 9	17
Honderd	22
Over dood en begrafenis rond 1930	23
Enkele foto's	28
Catechismus van de gemeente Breda	30
Sponsors	36

IN HET VOLGENDE NUMMER O.A.

Zoals U waarschijnlijk wel weet, zal binnen een paar weken een nieuwe Rosmalla Extra uitkomen over oorlog en bevrijding in Rosmalen. De redactie is op dit moment druk bezig met het samenstellen hiervan, zodat we nog niet veel kunne zeggen over de volgende reguliere Rosmalla. Wij houden U dus nog een paar maanden in spanning, maar in ieder geval komt er, onderhand traditiegetrouw, een register over Rosmalla (Extra) jaargang 1994 in te staan.

Kasteel Spreeuwenberg te Rosmalen bij Coudewater

- 1564: Er is reeds sprake van een omgraven huis met erven en gracht nabij Coudewater.
- 1606: Arnoud v. Breugel verkoopt een "steenen ongraven hujs metten hoff (...) gelegen in de parochie van Roosmaelen, tegenover het convent van den Coudewater.
- 1632: Jan Janszn. v. Engelen doet afstand van het vruchtgebruyik van een slotje met diverse duifhuizen (...).
- 1774: Johan W. van Bongaart "vest een buitenplaats genaamt Spreeuwenburg met de daarbij gehoorrende landerijen aan Jan v. Beek voor f 1600,-.
- 1790: Jan v. Beek verkoopt Spreeuwenburg aan Evert v. Grinsven.
- 1791: Evert v. Grinsven verkoopt Spreeuwenburg aan Mr. Marten Bowier.
- 1837: Daniel Bowier verkoopt Spreeuwenburg aan Bastiaan Adriaan Holster.
- 1851: Anton Johan Martini Holster erft Spreeuwenburg:
- 1862: Anton Holster verkoopt Spreeuwenburg aan Petronella v. Dijk.
- 1885: De Heer Trosée koopt Spreeuwenburg.
- 1900: Spreeuwenburg wordt, totaal vervallen, afgebroken.